

Gitleri Staliniň üstüne çozmaga kim mejbur etdi?

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 25 января, 2025

Gitleri Staliniň üstüne çozmaga kim mejbur etdi? KOMPLIMASIÝA:

GITLERI STALINIŇ ÜSTÜNE ÇOZMAGA KIM MEJBUR ETDI?

On millionlary öldüren we dünýäniň kartasyny üýtgeden bu uruş mekir syýasatçylaryň galamy bilen ýazylandan soň praktikada özüni ýazanlaryň garşysyna gönügen uly komplimasiýamydy?

Geçmişň sahypalary ýapylmaýar, şu günüň elleri bilen täzedden açylýar. Häzir бүтін dünýäni gulgula salan Russiýa-Ukraina urşunyň geografiýada, düşünjede we analiz sözlüğinde yzgary gitmedik kökleri bar.

Polşany, Ukrainany, Moskwany, Berlini, Londony, syýasy zallary sarsdyran, dürli dillerdäki habar beriş serişdeleriniň agzyndan düşmedik bu şahslar Ikinji jahan urşy ýyllarynda-da ganyň we gep-gürrüňleriň duralgasydy.

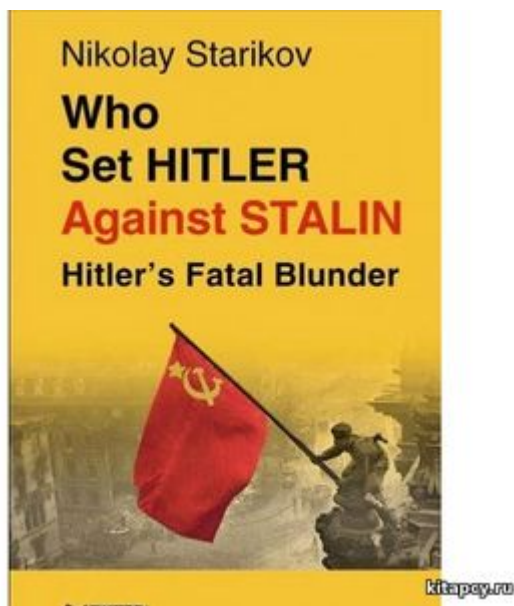
Ýakynda rus taryhçysy Nikolaý Starikowyň «Gitleri Staliniň üstüne çozmaga mejbur etdi?» ady bilen täze kitaby çapdan çykdy. Awtor Ikinji jahan urşunyň başyndan soňuna çenli ähli jikme-jiklikleri bilen üstünde durup geçip, hakyky faktlar bilen uruşda gizlenenleri orta dökýär we özünden öňki käbir taryhçylaryň beren sowallaryna jogap berýär.

Nikolaý Starikow anglo-sakson syýasatçylaryň düzen «komplimasiýasynyň» detallarynyň doly şekilli gurluşyny suratlandyrýar.

Awtoryň pikirçe gürrüňi gidýän syýasatçylar Adolf Gitleri Günbatar demokratiýasynyň iň uly duşmany bolan sowet kommunizmini nemesleriň eli bilen ýok edip, şol bir wagtyň özünde Germaniýany harby, syýasy, ykdysady taýdan dargadyp, Britaniýanyň aýdanyndan çykyp bilmeýän ejiz döwlete öwürmek üçin orta çykardylar.

Nikolaý Starikow kitabyňyň 122-nji sahypasynda şeýle ýazýar: *«Gitleriň adamzat taryhynyň iň gorkunç jenaýatkäri bolmagy mümkin. Emma nemes fýureriniň on millionlarça adamy gömmegi başaran mekir intrigalaryna goşant goşan beýlekileri aklamak üçin ähli etmişleri we hapalary diňe onuň boýnuna ýükläýmeli däl. Her syýasatçynyň nemes faşizminiň harby stanogynyň gurulmagyna goşan goşandynyň üstünde dogruçyl durup geçmeli»*. Awtor sözünüň yzyna *«1939-1945-nji ýyllarda dökülen gorkunç ganyň esasy günäkärleri parahatçylygy goramak we azatlyk ugrundaky göreş nikabyňyň aňyrsynda saklanýar»* diýen jümläni-de goşýar.

Awtor Gitleri aklajak bolup duranok, gaýtam ony başgalar tarapyndan ulanylan gural hökmünde tanadýar we gelen bu netijesi boýunça delillerini orta goýýar. Munuň üçinem Birinji jahan urşundaky ýeňlişinden soňky Germaniýanyň täzedan aýaga galma prosesini yzarlaýar.

Germaniýa Birinji jahan urşunda gazaply ezildi we Wersal konferensiýasynda oňa agyr sanksiýalar goýuldy. Uruşdan zyýan

çeken ýurtlara kontribusiýa tölemek, harby mümkinçiliklerini çäklendirmek, her dürli maddy goldawdan mahrum etmek, goşunyny 100 müňden geçirmezlik, tanklary, agyr artilleriýa ýaraglaryny, söweşjeň we suwasty gämileri edinmegi gadagan etmek şol sanksiýalaryň diňe bir bölegidi.

Gitler häkimiýet başyna gelende Germaniýanyň goşuny ýokdy. Gitler Wersal konferensiýasynda Germaniýa garşy goýlan sanksiýalaryň birine-de boýun bolmajakdygyny mälim etdi. Hökmany harby gullugy ýola goýdy, Germaniýanyň Kommunistik partiýasy bilen bir hatarda ähli partiýalaryň ýoguna ýandy, jöhitlere garşy gorkunç jynsparažçylykly kompaniýanyň başyny başlady.

Angliýanyň we Fransiýanyň başyny çekýän Günbatarly ýurtlar Gitleriň Wersal şertnamasynyň talaplaryny bozmagynyň önüni almak üçin hiç hili herekete geçmedi.

Gaýtam, Germaniýadaky uly amerikan maýa goýumlaryna göz ýumdular. ABŞ Gitleriň Gündogardaky duşmanynyň Sowet Soýuzydygyny aýdýan kitaby («Maýn Kampf») taýýarlamagyna ýardam eden amerikan kontrrazwedkaçy ofiseri Ernst Hanfstaengl arkaly Gitler bilen göni gatnaşygy ýola goýdy.

Amerikan kontrrazwedkaçysy Gitlere ABŞ-nyň we Angliýanyň goldawy bilen güýçli Germaniýany gurup biljekdigini aýtdy. 1939-njy ýylda Stalin Kommunistik partiýanyň 18-nji gurultaýynda eden çykyşynda şeýle diýipdi:

«Taryh bize şuny görkezýär: bir ýurt arasynda serhet bolmadyk başga bir ýurdy basyp almakçy bolanda, ony çözmekçy bilýan ýurdunyň çäklerine ýakynlaşdyrýan çäkleri gözläp başlaýar. Germaniýanyň öz bähbitleri üçin basyp aljak çäkleriniň nire boljagyny bilemok, ýöne şol çäkleri kredit hökmünde bermekden peýdalanjak awçylary welin taparmyka diýýän.»

Gitler Awtsriýany basyp alanda, Ýewropa ýurtlary sesini çykarmady. Amerikan kompaniýalary Germaniýada ýarag zawodlaryny gurdular we Çehoslowakiýany Gitleriň talap edýän ýerleriniň barsyny bermäge mejbur etdiler.

Angliýanyňam, Fransiýanyňam maksady Gitleriň sowet serhetlerine ýakynlaşmagyny gazanmakdy. Awtor nyşanasynda Sowet Soýuzy bolan faşistik urşa şertleri taýýarlan wakalaryň gündeliklerinde birnäçe hakykatdan-da söz açýar.

Stalin kömekçilerine telim öwran Gitleriň birinji nobatda Ukraina gözünü dikjekdigi we munuňam ukrainaly nasioalistleriň ukrain topraklarynyň bir böleginiň Çehoslowakiýa birikmegini

talap etmegine getirjekdigi, yzyndanam ukrainalylaryň Gitlerden özlerini sowet agalygyndan halas etmegini islejekdigi ýaly ýagdaýlar bilen amala aşjagyny aýdypdy.

Ýene bir çykyşynda Stalin Gitlere **«Sowet Soýuzyna çozujy bolaymaň, çozsaňyz nemes hökümdarlary bilen rus patyşalarynyň urşup-urşup, ahyrynda ýurtlarynyň beýleki güýçleriň garşysynda ejizlemegine sebäp boljak ýalňyslygy gaýtalarsyňyz»** diýen haty ugradypdy.

Gitler hatyň manysyna dogry düşüňip, Moskwa bilen birek-biregiň üstüne çozmazlyk hakynda pakta gol çekdi. Awtor Angliýa bilen Fransiýanyň Gitleri Sowet Soýuzyna çozmagyna alyp giden ýolda Polşa çozmagy üçin gyssandyklaryny aýdýar.

Awtor başga bir möhüm faktyň üstünde aýratyn durup geçýär, olam iňlis kontrrazwedkasynyň uruşyň başlamazyndan has öňräk iňlis hökümetiniň dykgatyna ýetiren meýilnamasydyr.

Meýilnamada düşünmez ýaly zat ýokdy: iňlis deňiz güýçleriniň Norweg deňzinde gämileri gark etmegi, Germaniýa demiriň baryp ýetmeginiň öňüni almak, şeýtmek bilen nemes harby senagatyny paltalamak we urşy soňlandyrmak. Iňlis hökümeti meýilnamadan ýüz öwürdi, çünki ol Germaniýanyň SSSR-e garşy urşunyň dowam etmegini isleýärdi.

Kitapda aýdylyşyna görä, Ikinji jahan urşy iňlis syýasatçylary tarapyndan düýp maksady sowet kommunistik režimini ýok etmegiň we şol bir wagtyň özünde Germaniýany çagşatmagyň bir senarisidi.

Munuň ironiýasy şunda: nemes lideri Günbataryň itermeginde Wersal sanksiýalarynyň çukuryndan çykansoň Fransiýany we beýleki ýurtlary basyp aldy, Angliýany söweşjeň uçarlary bilen bombalady, yzyndanam Moskwa sary herekete geçdi. Gitler Gündogardaky we Günbatardaky ýaranlaryny özüne duşman etdi. Olar Gitleriň Berlindäki iň soňky blindažyna çenli girdiler. Awtoryň aýtmagyna görä iň uly ironiýa – Sowet Soýuzyny ýok etmek üçin ulanylan Gitleriň kommunistik düzgüni Gündogar Ýewropada agalyk ediji güýje we kuwwatly halkara bileleşige öwren gural bolmagydy.

On millionlary öldüren we dünýäniň kartasyny üýtgeden bu uruş mekir syýasatçylaryň galamy bilen ýazylandan soň praktikada özüni ýazanlaryň garşysyna gönügen uly komplimasiýamydy?

Komplimasiýa – şahslaryň, guramalaryň we ýurtlaryň kellesiniň içinde aýlanyp duran meýilleşdirmeleriniň syýasy metaforasydyr.

Futbolçy jerime urgusyny urmak üçin derwezebanyň garşysyna dikilende hiç gyssanmaýar we garşydaşynyň derwezesine nädip pökgi geçirmegiň komplimasiýasyny aňynda aýlaýar, meýilleşdirýär.

Şu günki gün Russiýa bilen Ukrainanyň arasynda we Ikinji jahan urşunyň geçen ýerlerinde dowam edýän uruş şol öňki ganly senariýanyň dowamymy?

Munuň anyk kesgitlemesini bermek üçin ýene näçe ýyl garaşmaly boljakdygymyzy hiç kim bilenok.

Abdyrahman ŞALKAM,

Liwiýanyň öňki daşary işler ministri.

Ýekşenbe, 29.05.2022 ý. Taryhy makalalar